

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 19–20 травня 2022 року)

Суми
Сумський державний університет
2022

суб'єктивних прав, виконання юридичних обов'язків учасників правовідносин, заснований на реалізації права і забезпечений державно-правовим механізмом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Fuller, L.L. Law and human interaction. – In: Social system and law process / L.L. Fuller. San Francisco, Washington, London, 1978. 340 p.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 888 с
3. Великий тлумачний словник української мови / упоряд. Т. В. Ковальова. Харків: Фоліо, 2005. 767 с.
4. Джунь В. В. Соціологія конституційного права: монографія. Кн. 1: Теоретико-методологічні основи. Київ: Ін Юре, 2015. 379 с.
5. Суханов Б. М. О диалектическом содержании понятия «порядок». Вопросы философии и социологии. Ленинград, 1969. Вып. 1. С. 121–129.

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Стебляк А. В.

*доктор філософії зі спеціальності 081 «Право», асистент кафедри ФЮКП ННІ права
Сумського державного університету*

Горіченко С. О.

*студентка I курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Austėja Klimaševskytė

Student of Mykolas Romeris University, Lithuania

Реформа місцевого самоврядування в українській державі спричинила появу низки нових викликів, які необхідно вирішувати, зокрема щодо територіальних громад. Конституційно-правова модернізація, що відбувається в Україні, спрямована на реформування системи місцевого самоврядування, на закріплення статусу територіальних громад основним суб'єктом місцевої демократії. Разом з цим, реформування місцевого самоврядування стикається із переважно об'єктивно обумовленими суттєвими перешкодами [1, с. 21], вирішення яких сприятиме розвитку держави.

Загалом правове регулювання спрямовується на упорядкування суспільних відносин державою шляхом установлення певних меж, закріплення норм і правил поведінки для осіб з метою забезпечення порядку й безпеки в суспільстві [2, с. 263]. Водночас неефективне правове регулювання призводить до проблем правового та

організаційного характеру. Не винятком є правове регулювання питань, пов'язаних з конституційно-правовим статусом територіальних громад.

Справедливим є зауваження про посилення акценту на первинності територіальної громади як основного суб'єкта місцевого самоврядування, при чому із посиланням на те, що статус територіальної громади регулюється окремим законом [3, с. 39]. На необхідність прийняття окремо закону звертали увагу й інші науковці. Так, Т. В. Стешенко, Є. П. Вертегел і Л. А. Куртіш справедливо зауважують, що досить складним є питання щодо правового регулювання життєдіяльності територіальних громад, що обумовлено відсутністю окремого закону, що присвячений територіальній громаді. У законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» надається визначення територіальної громади як первинного суб'єкта у публічно-правовій системі органів державної влади. Однак окремий закон не повинен обмежуватися виключно таким розумінням. Він має закріпити конституційно-правовий статус територіальної громади як ланки громадянського суспільства, що може бути включена до політичного процесу зі своєю власною позицією, та носієм установчих функцій. До того ж, через відсутність окремого закону виникає багато проблем і складних питань, щодо яких існують різні наукові позиції вчених. Одна з них полягає у віднесенні іноземців та осіб без громадянства до членів територіальної громади [4, с. 74]. Думки науковців з цього питання розділилися. Відповідно, є нагальна необхідність у прийнятті окремого закону, присвяченого територіальній громаді.

Водночас щодо правосуб'єктності іноземців як членів територіальної громади, нами підтримується думка щодо необхідності встановлення строку постійного проживання для іноземців, після якого вони прирівнюватимуться у правах на місцевому рівні з українцями. Така практика використовується в Іспанії, Португалії, Швеції, Білорусії, але надання всієї повноти прав іноземцям у сфері місцевого самоврядування здійснюється переважно на підставі двосторонніх чи багатосторонніх договорів [5, с. 46].

Також в Основному законі України треба закріпити положення про те, що держава гарантує усі права територіальних громад, акцентуючи увагу на тому, що вони володіють усією повнотою прав юридичної особи [3, с. 39]. Щодо надання прав юридичної особи територіальній громаді у наукових колах вже давно ведуться суперечки. На думку О. П. Бойка, питання визнання громад юридичними особами без зміни концепції на державному рівні відносин «держава-громади» неодмінно спричинить ризики сепаратизму [6, с. 19]. С. Потапенко, з урахуванням зарубіжного досвіду, навпаки, є прихильником надання такій громаді статусу юридичної особи, обґрунтовуючи свою позицію тим, що основні представники територіальної громади – це органи й посадові особи місцевого

самоврядування, де останні стають персоніфікацією територіальних громад тільки після набуття статусу юридичних осіб публічного права. Звідси виникають наступні питання: «Чому первинний суб'єкт, який обирає свої представницькі органи, сам не має статусу юридичної особи? Яке ж це тоді визнання права місцевого самоврядування, якщо його первинний елемент не має власної структури, яка б дозволила йому бути самостійно дієздатним, а не лише формально носієм прав та обов'язків?» [7, с. 53].

Тому надання територіальним громадам статусу юридичної особи дозволить мати власний незалежний бюджет і право власності, оскаржувати дії держави і, відповідно, право держави втручатися в повноваження громади. Більше того, майно, яке є у громади, належатиме безпосередньо громаді як юридичній особі, а не десяткам департаментів. Водночас такі департаменти виконавчих органів стають простими підрозділами, а статус розпорядника бюджетних коштів має безпосередньо громада з рахунків якої здійснюються платежі [8]. Тобто надання статусу юридичної особи територіальним громадам дозволить їм у повній мірі реалізувати власну правосуб'єктність, адже вони стануть повноцінними та самостійними учасниками правовідносин, здатними на так зване «самопредставництво».

На думку О. Батанова, модель конституційно-правового статусу територіальних громад є й досі незавершеною, фрагментарною як у частині закріплення основних дефініцій, встановлення принципів муніципальної діяльності, так і визначення чіткої моделі регламентації завдань й функцій територіальної громади. У цьому контексті вчений наголошує на доцільності закріплення принципу, відповідно до якого місцеве самоврядування – це самостійний й організаційно відокремлений від органів державної влади вид публічної влади, що реалізується територіальними громадами у порядку, що встановлено у законі, як безпосередньо, так і через органи й посадових осіб місцевого самоврядування. Таке положення створювало б конституційні умови для формування в нашій державі муніципальної влади, яка була б окремим видом публічної влади, яка поділялася не лише б по горизонталі – на законодавчу, виконавчу й судову, а й вертикалі – державну й муніципальну [3, с. 39].

Не менш важливим питання є розмежування повноважень між окремими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування в Україні, як недосконалість критеріїв класифікації територіальних громад щодо надання їм того чи іншого обсягу повноважень. Зокрема, через різницю у кількості населення та розміру місцевих бюджетів недоцільним є визначення єдиного переліку повноважень для органів місцевого самоврядування сіл, селищ та міст різного ступеня підпорядкування [9, с. 73].

Значному посиленню конституційно-правового статусу територіальних громад сприяло б закріплення в Основному законі України норми про те, що місцеве самоврядування – це визнане та гарантоване державою право й реальна спроможність територіальної громади самостійно, у власних інтересах і під свою відповідальність або відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення на підставі і в межах Конституції й законів України. Саме у такому разі акцентується увага на об'єкті місцевого самоврядування – питаннях місцевого значення, що мають не абстрактно-декларативний характер, а втілюються у конкретних функціях і повноваженнях суб'єктів місцевого самоврядування та, насамперед, правах людини в конкретних сферах муніципального життя [3, с. 41].

Отже, не дивлячись на поступове удосконалення правового регулювання діяльності територіальних громад, питання щодо удосконалення конституційно-правового статусу останніх залишається відкритим. У зв'язку з цим пропонується прийняти окремий закон про територіальну громаду, яким би було врегульовано основні елементи означеного статусу досліджуваних суб'єктів, що, у свою чергу, сприяло б чіткому визначенню їх місця по відношенню до інших суб'єктів права. Посиленню конституційно-правового статусу територіальної громади сприяло б також визнання її юридичною особою публічного права та закріплення положення про те, що територіальна громада, органи та посадові особи місцевого самоврядування повинні мати усі функції й повноваження, за винятком тих, що покладені на органи державної влади українським законодавством.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гайдар М. Є. До питання конституційно-правового врегулювання статусу об'єднаних територіальних громад в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2019. № 83. С. 21–28.
2. Чемодурова А. Правове регулювання та його ефективність у сучасному світі. *Entrepreneurship, economy and law*. 2020. № 4. С. 262–267.
3. Батанов О. Актуальні проблеми реформи конституційної моделі місцевого самоврядування в Україні. *Наукові записки*. 2018. Вип. 5-6 (85-86). С. 34–43.
4. Стешенко Т. В., Вертегел Є. П., Куртіш Л. А. Концептуальні підходи дослідження територіальних громад у системі місцевого самоврядування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 71–75.
5. Левенець А. В. Щодо проблеми визначення муніципальної правосуб'єктності іноземців в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2014. № 8. С. 44–47.

6. Бойко О. П. Статус територіальних громад в Україні. *Право та державне управління*. 2021. № 1. С. 16–20. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.2>.
7. Потапенко С. Характерні рис об'єднаної територіальної громади. *Вісник АПСВТ*. 2019. № 2. С. 47–55.
8. Гурін Д. Бути громаді юридичною особою чи ні? *Децентралізація*. 2020. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12990>.
9. Буглак Ю. Проблеми розмежування повноважень між органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 70-75.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: ДОСВІД ІСПАНІЇ ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Стогова О. В.

*к.п.н., доцент кафедри ФЮКП ННІ права
Сумського державного університету*

Запровадження ефективної моделі публічної влади, яка здатна забезпечити управління на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях є однією з актуальних проблем сучасності. Існування паралельних тенденції регіоналізації та уніфікації притаманне європейським державам. Пошук балансу між цими тенденціями реалізується у численних спробах децентралізації влади. Тип децентралізації, що виявляється оптимальним для конкретної держави залежить від багатьох чинників, спробуємо проаналізувати їх на прикладі Іспанії та Великобританії.

Хоча децентралізація публічної влади є загальною тенденцією у сучасній Європі, у Великобританії та Іспанії регіони набули компетенцій близьких до компетенцій суб'єктів федерації. Так, після падіння режиму Франко під час демократичних перетворень іспанська конституція 1978 р. запровадила сильно децентралізовану модель реалізації публічної справи. Зазначена модель базувалася на асиметричній деволюції. Автономія регіональних суб'єктів (*comunidad autonoma*) була визнана Конституцією Іспанії, але їхні функції та повноваження мали визначатися статутами самих автономій, які є органічними законами. Кілька автономій мали спеціальний статус, особливо у галузі культури та у мовній сфері на території регіону: Каталонія, Країна Басків та Галісія мали особливі права, їхні регіональні мови є офіційними. Раніше ці регіони мали більшу автономію у сфері оподаткування, надання державних послуг, регіонального планування та розвитку [1, с. 207-208], але асиметрія іспанської регіональної системи зменшилася за останні